

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Sotsiaalministeerium
info@sm.ee; tea.varrak@sm.ee
Suur-Ameerika 1
10122, Tallinn

Teie 28.02.2023 nr 1.2-3/907-1/

Meie 21.03.2023 nr 5.2-2/10221-2

Eelnõu tagasiside

Sotsiaalkindlustusametile (SKA) edastati 07.03.2022 arvamuse avaldamiseks **tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse** eelnõu. Käesolevaga esitame eelnõu kohta järgmised tähelepanekud.

1. **Eelnõu § 9 lõige 3 ja § 12 lõige 1 punkt 2.** Vastava regulatsiooni kohaselt määratakse ministeeriumi ja muu täidesaatva riigivõimu asutuse püsiv kriisiülesanne (ehk haldusorgani pädevus) seaduses või Vabariigi Valitsuse kriisiplaanis. Eelnõu § 12 lõike 1 kohaselt on Vabariigi Valitsuse kriisiplaan „dokument“, mille kehtestab Vabariigi Valitsus korraldusega (§ 12 lõige 2). Meile jääb ebaselgeks, kas haldusmenetluse seaduse § 8 lõikest 1 tulenevalt saab haldusorgani pädevus tuleneda haldusaktist?

Praktilisest küljest vaadatuna näeme igapäevatoos, et erinevad asutused näevad teiste asutuste rolle ja pädevust kriiside lahendamisel väga erinevalt ja sageli arvatakse asutusel olevat pädevus (ülesanne), mis ei põhine kehtival õigusel.

2. **Eelnõu § 13.** Paragrahv on puutumuses riskianalüüside tegemisega ning rahvusvahelise abi kaasamisega. Palume kaaluda rahvusvahelise abi kaasamise osas kriiside keskse koordineerimise vajadust ja vastutaja määramist. Meile arusaadavalt puudub täna selge kokkulepe, kes koordineerib rahvusvahelise abi kaasamist.
3. **Eelnõud § 72.** Viidatud paragrahvi kohaselt on Vabariigi Valitsusel õigus erakorralise või sõjaseisukorra ajal, sealhulgas riigi eelarvelise jätkusuutlikkuse tagamiseks, vähendada pensione, toimetulekutoetusi, vanemahüvitisi, töövõimetoetusi, töötuskindlustushüvitisi, töötutoetusi, ajutise töövõimetus hüvitisi, tööõnnetusest või kutsehaigusest tingitud kahjuhüvitisi ja muude riigieelarvest makstavaid toetusi või peatada nende väljamaksmine. Näeme, et hüvitiste peatamise või nende vähendamise protsess vajab praktilise teostatavuse vaates läbi mõtlemist ja mõjude hindamist. Näiteks tuleks hinnata andmevahetuse ja infosüsteemide arendusega kaasnevat vajadusi.

Viitame, et näiteks 2022 aastal maksis SKA riigieelarvest 616 000 isikule erinevaid hüvitisi. Lisaks makstakse riigieelarvest kohalike omavalitsuste (KOV) kaudu toimetulekutoetust, mida 2021 aastal maksti ligikaudu 60 300 isikule. Seetõttu ei ole võimalik hüvitiste ümberarvutamist käsitööna praktikas ette kujutada ja selleks tuleb luua infotehnoloogilised võimekused. Esmase hinnangu kohaselt näeme, et eelnõus kirjeldatud hüvitiste peatamise/vähendamise rakendamine eeldab STAR/SKAIS infosüsteemide arendusi, mille mahtu, maksumust ja ajagraafikut on etteantud ajaraami raames võimatu prognoosida.

SKA vajab täiendavat aega, et analüüsida infosüsteemide arendamisega kaasnevat kulusid.

Samuti kaasneksid hüvitiste väljamaksmisega sularahas kulud, kuna see eeldaks sularaha käitlemise võimekuse loomist või selle teenuse sisse ostmist. Seejuures tuleks hüvitiste väljamaksmisel sularahas läbi mõelda tervikprotsess (sh erinevate kriisiolukordade lõikes) ja kaardistada võimalikud arendusvajadused. Näiteks ei ole hetkel teada, kuidas hakatakse haldama piirkondlikke nimekirju, kuidas hallatakse väljamaksetega seonduvat infot, jne. Kuna tervikprotsess on täna läbimõtlemita, ei ole võimalik neid kulusid prognoosida.

Peame oluliseks, et hüvitiste peatamise või vähendamise juures pöörataks ka tähelepanu hüvitise lõppemise erisustele. Näiteks on puudega inimese sotsiaaltoetus ja vanemahüvitis kindla lõpukuupäevaga seotud hüvitis. Sellest tulenevalt jääb ebaselgeks, mida tuleks teha siis kui hüvitise maksmine peaks lõppema kuu keskel? Samuti tekib küsimus, et kas eelnõu kohane hüvitiste peatamine/vähendamine võib hilisemalt kaasa tuua hüvitiste tagasiulatuva väljamakse vajaduse?

4. **Eelnõu § 72 lõige 3.** Palume kaaluda, kas toetuste ja hüvitiste vähendamise võimaluse loomine kõigi sotsiaaltoetuste puhul on vajalik. Näiteks, kas puuetega inimeste sotsiaaltoetusi on vaja jagada kaheks, kui vanaduspensioniealistel jäävad toetuse summad täna vahemiku 12,79 – 40,91 eurot.
5. **Eelnõu § 72 lõige 5.** Teeme ettepaneku siduda vastav regulatsioon selgemalt sotsiaalhoolekande seaduse § 5 ja § 8. Vastasel juhul jääb ebaselgeks kelle vastutuseks see jääb ja kuidas tagatakse.
6. **Eelnõu § 72 lõige 7.** Maksta „eelmise kuu summades“ tähendab igakuist toetuste/hüvitiste maksmise andmete varundamist ja selle info kättesaadavust. Vastav protsess ja sellega kaasnevad kulud tuleb koostöös Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskusega läbi arutada, kuid etteantud ajaraami sees seda teha ei ole võimalik.
7. **Eelnõu § 99 lõige 1.** Teeme ettepaneku kaaluda, kas kodanikukohustusest võiks olla vabastatud ka puudega lapse vanem, kui selline erisust nähakse hooldajale (punkt 8). Osundame, et puudega lapse vanem ei pruugi alati olla lapse hooldaja. Sisuliselt on hooldajaks olemine seotud KOV-i poolt makstava hooldajatoetuse ja ravikindlustusega. Samas eeldavad KOV-id, et vanem, kes puudega last hooldab, ei käiks tööl. Seetõttu võib eelnõus toodu viia selleni, et kui vanem käib tööl ja tal kodus on näiteks 13-aastane puudega laps, siis tuleks tal ka kodanikukohust täita.
8. **Eelnõu § 148 lõige 1 punkt 2.** Teeme ettepaneku jätta vastav säte eelnõust välja või täpsustada, mida mõeldakse SKA haldusjärelevalve all KOV kriisiülesannete täitmise üle? Meile jääb arusaamatuks mille poolest erineb eelnõu kohane haldusjärelevalve sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) kohasest haldusjärelevalvest? Juhul kui SKA-le soovitakse anda uue haldusjärelevalve teostamise pädevus, siis tuleks eelnõu mõjude osas välja tuua ka selle tegevuse teostamiseks kavandavad ressursid.

Viitame, et eelnõu § 76 lõike 1 punktides 2 – 7 loetletud kohaliku omavalitsuse „püsivad kriisiülesanded“ on tegelikkuses SHS-i kohased kohaliku omavalitsuse ülesanded, mida kohalikud omavalitsused peavad täitma sõltumata sellest, kas riigis on kriis või mitte. Nende ülesannete täitmise üle teostab SKA juba täna haldusjärelevalvet SHS § 157 lõike 3 alusel. Kui SKA tänast järelevalve mahtu eelnõuga ei muudeta, siis pole seda vaja eelnõus reguleerida.

9. **Eelnõu § 148 lõige 2 punkt 2.** Eelnõu § 148 lõike 1 kohaselt teostatakse haldusjärelevalvet „püsiva ülesande täitmise ja selleks ettevalmistumise“ üle, kuid ettekirjutuse saaks teha ühikordse ülesande täitmiseks. Kuidas seda mõista? Kas püsiva ülesande täitmata jätmise ja selleks ettevalmistumise osas ettekirjutust teha ei saa?
10. **Eelnõu § 148 lõige 2 punkt 3.** Vastava sätte kohaselt nähakse haldusjärelevalve teostajale võimalus rakendada kohaliku omavalitsuse üksuse suhtes eelnõu § 146 lõikes 2 nimetatud sunnivahendeid (s.h asendustäitmist). Meie hinnangul vajab eelnõu § 76 lõike

1 punktides 2 – 7 nimetatud kohaliku omavalituse üksuse kriisiülesannete asendustäitmise võimaluse andmine põhjalikumalt analüüsi. Ühtlasi tuleks hinnata, kas see eeldaks ka teisi muudatusi kehtivas õiguses. Näiteks tekib küsimus, kas SKA saaks määrata KOV-i asemel toimetulekutoetusi, kui toimetulekutoetuse määramise pädevus SKA-l puudub. Samuti ei ole SKA-l toimetulekutoetuse määramise eesmärgil õigus töödelda andmeid andmekogudes. Tõenäoliselt võib ka asendustäitmise puhul kaasneda tööjõu-, arendus- ja andmevajadused, mida täna on võimatu hinnata.

11. **Eelnõu § 181 punkt 18 (KaLS § 60 lõige 7).** Viidatud sätte kohaselt peaks SKA tuvastama seose töövõime kaotuse ulatuse ja teenistuskohustuse täitmisel saadud vigastuse vahel. Viitame, et töövõime kaotuse tuvastab Töötukassa, määrates ka osalise või puuduva töövõime. Paraku ei ole kehtivas õiguses töövõime ulatuse määramise ja teenistuskohustuse täitmisel saadud vigastuse vahel seoste loomine reguleeritud, kuna varasem rakendusmäärus tunnistati töövõimereformiga kehtetuks. Oma senises praktikas on SKA siiani hinnanud üksnes olemasolevat olukorda, kuna näiteks puude hindamisel ei ole võimalik lõpuni hinnata seoseid erinevate minevikus toimunud haigustega. Seetõttu on SKA-l ülimalt keeruline viidatud tuvastamisi teha, kuna selleks puudub vastav regulatsioon. Sama märkus puudutab ka järgmist punkti (eelnõu § 191 punkt 12).
12. **Eelnõu § 191 punkt 12 (KorS § 82⁸ lõige 2).** Eelnõuga lisatakse KorSi 6. peatükki 2. jagu, mis reguleerib sellise füüsilise isiku õigusi, kes on kaasatud KorSi § 82¹ alusel korrakaitseks. Seejuures tuleneb KorS § 82⁸ lõikest 2, et SKA peab edaspidi vajadusel tuvastama seose korrakaitseks kaasatud isiku töövõime kaotuse ulatuse ja kohustuse täitmise tagajärjel saadud vigastuse või tekkinud haiguse vahel. Eelnõu seletuskirjas on selgitatud, et KorSi 6. peatükki 2. jaos taasesitatakse uues vormis seni HOS-is ja PäästeS-is sätestatud korrakaitseks kaasatud füüsilise isiku sotsiaalseid tagatiseid puudutav regulatsioon.

Juhime tähelepanu, et HOS-is ja PäästeS sätestatud isikute tagatised ja mõjud SKA töökorraldusele on kitsamad kui eelnõuga kavandatud KorS-i muudatused. Seda põhjusel, et KorS-i alusel korrakaitseks kaasatavate isikute ring (sihtrühma suurus) on oma mõjult laiem kui seni HOS-is ja PäästeS toodu. Seetõttu tuleks mõjude osas hinnata ka muudatust SKA töökorraldusele ja eelarvele, mida etteantud ajaraamis ei ole võimalik teha.

Nii käesoleva kirja punktis 11 kui ka 12 nimetatud seoste tuvastamine võiks toimuda analoogselt tööõnnetuste ja kutsehaiguste tuvastamise regulatsioonile vastavate pädevate asutuste poolt.

13. **Eelnõu § 208 (PISTS § 5¹).** Eelnõus toodu kordab küll tänast sõnastust, kuid teeme ettepaneku sõnastuse täpsustamiseks järgmiselt:

„Kriisiolukorras võib Sotsiaalkindlustusamet valdkonna eest vastutava ministri ettepanekul pikendada isiku puude raskusastme kestust ja puuetega inimeste sotsiaaltoetuste maksmist, kui puude raskusastme tuvastamine on kriisiolukorra tõttu objektiivsetel põhjustel oluliselt takistatud ja puude raskusastme kestuse pikendamine on vajalik puudega inimesele tema sotsiaalsete tagatiste säilimiseks, kuni kriisiolukorrast tingitud ümberkorralduse vajadus on ära langenud.“.

14. **Eelnõu § 217 (RHS § 15 lõige 10¹).** Mõistame ja toetame muudatuse eesmärki, kuid peame oma senise praktika pinnalt oluliseks väljendada muret hankemenetluse reeglite jäikuse osas. Seda põhjusel, et tavaliselt kriisid, katastroofid jm ootamatud olukorrad juhtuvadki ootamatult ja need vajavad reeglina kiiret sekkumist/lahendust. COVID-19 ja põgenike kriisi on meile näidanud, et praktikas võib lühikese ajaraami sees riigil tekkida vajadus hankida väga suures mahus erinevaid teenuseid. Seejuures võib (sõltuvalt kriisi ulatusest) tekkida probleeme ka rahvusvahelise piirmääradega, kuna erinevad kriisiolukorrad on sisult ja mõjult erinevad. Seetõttu peame oluliseks, et kaalutaks ka tänaste hankemenetluse reeglite raamistiku vastavust elulistele vajadustele. On oluline, et hankemenetluse reeglid võimaldaksid kiirelt ja operatiivselt kriise lahendada.

15. **Eelnõu § 246 punkt 1 (VSS § 1⁴ lõige 1).** Teeme ettepaneku lisada massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorra juurde ka mõju rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskohtadele ja sõnastada lõige 1 järgmiselt:

„(1) Massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukord käesoleva seaduse tähenduses on olukord, kus ootamatult saabub Eestisse ja viibib Eestis erakordselt palju välismaalasi ning see tekitab ettenägematult suure koormuse haldusasutustele, kohtutele või kinnipidamiskohtade, rahvusvahelise kaitse taotlejate majutuskohtade mahutavusele.

Põhjendus: Enamikes oludes kaasneb massilise sisserändega ka märkimisväärne tõus rahvusvahelise kaitse taotlejate arvus. Seega ei saa olla koormus piiratud ainult kinnipidamiskohtade mahutavusele, vaid arvestama peab ka majutuskohtade ja nende mehitamise võimekusega. Isikute kinnipidamise puhul on tegemist võimaliku põhiõiguste riivega, millest tulenevalt on suurem tõenäosus, et tavapäraste majutuskohtade järgi on oluliselt suurem nõudlus. Ukraina sõjapõgenike massilise sisserände korral 2022 aastal majutas SKA enam kui 24 000 inimest, kuid kinnipidamiskohtade puhul puudus PPA-I vajadus võtta kasutusele täiendavaid kinnipidamiskohti väljaspool tavapärasest kinnipidamiskeskust.

16. **Eelnõu § 246 punkt 1 (VSS § 1⁴ lõige 2).** Teeme ettepaneku siduda massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorra lahendamine selgemalt kriisiplaanides sätestatud ressursside võimekusega ja sõnastada lõige 2 järgmiselt:

„(2) Massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorra lahendamist juhib Politsei- ja Piirivalveamet, kes otsustab arvestades kriisiplaanis sätestatud ressursside võimekusi, kas olukord on massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukord. Politsei- ja Piirivalveamet otsustab lähtuvalt kriisiplaanist massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorra alguse ja lõpu.“

Põhjendus: PPA-I on massilise sisserände kontekstis kõige suurem vastutus sisserändajate esmasel vastuvõtul, profileerimisel ning jätkuteenustele suunamisel. Samas on oluline, et hädaolukorra lõpetamisel arvestatakse ka mõjusid kriisiolukorra lahendamisse kaasatud asutustele. On oluline, et hädaolukorra lõpetamiseks on kriisiplaanis kajastatud ka nn kriisi de-eskaleerumise faas, s.h osapoolte naasmine tavarütmi ning edaspidised koostöö momendid, kui nendeks on vajadus. Seetõttu näeme oma praktikast lähtuvalt, et kriisiplaanis peaks de-eskaleerumine olema selgemalt lahti kirjutatud ning see peaks olema seotud hädaolukorra lõpetamise kriteeriumitega. Siinkohal oleks võimalik ka kaaluda seaduse täiendamist selliselt, et Vabariigi Valitusel oleks vajadusel võimalik määrata massilise hädaolukorra lõppedes (pärast kriisi esialgset lahendamist) jätkuvate kriisiülesannete edasised vastutajad, koos ülesannete alguse ja lõppkuupäevaga. Antud lähenemine aitaks tagada rollide selgust kui reageerivatele asutustele võib jääda üles täiendavaid ootuseid nagu oli olukord pärast UA sõjapõgenike massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorra lõpetamist 13.05.22.

17. **Eelnõu rakendusakti kavand nr 4.** Viidatud kavandi § 3 lõige 2 sätestab, et kohaliku omavalitsuse üksusi nõustab plaani koostamisel Päästeamet ning kriisiülesande valdkondlikust kuuluvusest tulenevalt Sotsiaalkindlustusamet ja Haridus- ja Teadusministeerium. Meile jääb ebaselgeks, mille osas peaks SKA nõustama KOV-e kriisiülesannete valdkondlikust kuuluvusest lähtuvalt?

Ühtlasi tekkisid meil tähelepanekud mõnede teiste eelnõu sätete osas. Kuivõrd need sätted ei puuduta vahetult SKA tegevust, siis tõime need välja käesoleva kirja lisas.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Maret Maripuu
peadirektor

Lisa: Üldised tähelepanekud tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu kohta.

Andrus Jürgens
57833628, Andrus.Jurgens@sotsiaalkindlustusamet.ee

Marge Mägi
54720389, Marge.Magi@sotsiaalkindlustusamet.ee

Leila Lahtvee
55512915, Leila.Lahtvee@sotsiaalkindlustusamet.ee

Kristina Pähkel
53331563, Kristina.Pahkel@sotsiaalkindlustusamet.ee

Liis Paloots
58706922, Liis.Paloots@sotsiaalkindlustusamet.ee

Üldised tähelepanekud tsiviil kriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu kohta

1. Üldist

Küsitav on eelnõu kooskõla põhiseadusega. Seadusega antakse Vabariigi Valitsusele õigus kuulutada välja riigikaitse kriisiolukord, kui Eesti põhiseaduslik riigikord on ohus. Põhiseaduse kohaselt on Vabariigi Valitsusel õigus kuulutada välja eriolukord üksnes nakkushaiguse, loodusõnnetuse või katastroofi korral. Kui ohus on Eesti põhiseaduslik riigikord on erakorralise ja sõjaseisukorra väljakuulutamise õigus üksnes Riigikogul ja Vabariigi Presidendil. Olukorra nimetamine teise mõistega ei muuda selle sisu – igasuguse riigikaitse seisukorra väljakuulutamise õigus on üksnes Riigikogul ja presidendil. Samuti on küsitav seadusega Riigikogule ja Vabariigi Presidendile seatavad täiendav tingimus erakorralise ja sõjaseisukorra väljakuulutamiseks, kuna põhiseadus ei sätesta selliseid lisa eeldusi ega anna volitust seadusega täiendavaid tingimusi sätestada. Nii erakorralise kui ka sõjaseisukorra (st ainsad võimalikud riigikaitse kriisiolukorrad) väljakuulutamine on põhiseaduses ammendavalt reguleeritud. Põhiseadusega kooskõla osas on kaheldav ka Vabariigi Valitsusele antavad õigused seoses mobilisatsiooni ettevalmistavate tegevustega (nt riigist lahkumise keeld) olukorras, kus erakorralist ega sõjaseisukorda ei ole veel välja kuulutatud.

Lisaks on eelnõu terminoloogia läbivalt raskesti mõistetav ja jälgitav, kuna eelnõu ei järgi põhiseaduse terminoloogiat. Eelnõus kasutatav uus termin „kriisiolukord“ on justkui katusmõisteks nii Vabariigi Valitsuse kehtestatud kriisiolukorrale, põhiseaduslikele erikordadele (erialukord, erakorraline seisukord ja sõjaseisukord) ning ka mobilisatsioonile ja demobilisatsioonile. Samas ei ole eelnõu terminoloogiakasutus järjepidev, kuna kohati asendatakse eelnõuga erinevates seadustes termin hädaolukord terminiga kriisiolukord, kuid on ka erandeid, kus neid termineid kasutatakse kõrvuti (nt tervishoiualane hädaolukord või kriisiolukord § 205 p 4, § 228 p 3) või ka eraldi (nt kiirgushädaolukord § 187 p 1, massilisest sissērändest põhjustatud hädaolukord § 246 p 1). Jäeb arusaamatuks, kuidas suhestub näiteks massilise sissērände hädaolukord kriisiolukorraga, kuna arusaadavalt hädaolukorra mõistet EL õigusest tulenevalt päris ära kaotada ka ei saa.

2. **Eelnõu § 2.** Tsiviil kriisi mõistest ei ole võimalik aru saada, kuidas see suhestub reguleerimisalasse – eriolukord, erakorraline seisukord, sõjaseisukord. Kas see peaks olema reguleerimisalal mainitud, on see mingi eraldi olukord või osa § 1 lg 1 nimetatud olukordadest?
3. **Eelnõu § 16 lõige 4.** Jäeb selgusetuks, mille poolest erineb harjutamine eelnõu § 15 nimetatud õppustest?
4. **Eelnõu § 31 lõige 4.** Sättes kirjeldatud olukorda ei tohiks tekkida ning kui tekib, kehtib kirjeldatud põhimõtte ka ilma seadusesse kirjutamata. Sellisel kujul justkui tunnustatakse, et tegelikult eelnõu koostajad ei tea, millised teavitamise tingimused eksisteerivad.
5. **Eelnõu § 32 jj.** Kui on „riigikaitse kriisiolukord“, kuidas siis § 32 jj suhestuvad? Jäeb ebaselgeks.
6. **Eelnõu § 76 kõige 1.** On küsitav, kas kõik loetletud teenused on kohased olemaks KOVi püsivad kriisiüleanded igasuguse kriisiolukorra puhul või peaksid püsivad kriisiüleanded varieeruma sõltuvalt kriisist. Nii näiteks on küsitav, kas sõjaseisukorra ajal on kohane

rääkida turvakoduteenusel või peaks sõjaseisukorra ajal olema peamine ülesanne tagada isikute ellujäämine – söök, jook, kuiv koht magamiseks.

7. **Eelnõu § 76 lõige 2.** Viidatud regulatsiooni kohaselt peab kohaliku omavalitsuse üksus olema valmis evakueeritutele abi osutama vähemalt kahe protsendi ulatuses oma elanike arvust. Meile jääb ebaselgeks, mis saab siis kui evakueerida on vaja üle 2% KOV elanikest? Kelle ülesanne on sellega tegeleda?
8. **Eelnõu § 90 lõige 4.** Mis saab juhul kui isik ei ole teinud sättes nimetatud avaldust kummalegi tööandjale? Kas sellisel juhul ei tekigi kohustust?
9. **Eelnõu § 92 lõige 1 punkt 3.** Kui asutus on ühepoolset määranud töökohustusega ametikoha, kas siis isik võib ise otsustada, et tal enam ei ole töökohustust? Kas see ei peaks käima punkti 1 kaudu – töölepingu või teenistussuhte lõppemise korral? Ilmselt on siin eelnõu sõnastusse mingi ebatäpsus sisse jäänud.
10. **Eelnõu § 106.** Kas peaks ka lisama, millal menetlustähtaeg edasi kulgeb? Kas kohe peale seisukorra lõppu või on haldusorganil õigus otsustada, millal kulgeb menetlustähtaeg edasi (s.t seisukord küll lõpeb, kuid mõjud kestavad – nõ üleminekuaeg). Kas menetlustähtaja kulgemise jätkamise kohta peab andma haldusakti? Kas sama võib juhtuda ka kriisiolukorra puhul, mis ei ole erakorraline/sõjaseisukord?
11. **Eelnõu § 108 lõige 1.** Jääb arusaamatuks, kes on §-s 107 nimetatud kohustusega isik? Kuidas isik seda teada saab? Eelnõu § 107 ei ütle midagi selle kohta, kes see kohustatud isik on. Kui on igaüks, siis pole §-s 108 vajalik viide §-le 107 – ja ka §-s 107 peaks kasutama mõistet „igaüks“.
12. **Eelnõu § 109 lõige 5 viimane lause.** Riigikaitse kriisiolukorra ajal ei pruugi olla võimalik esitada põhjendusi haldusakti adressaadi või kolmanda isiku nõudmisel – riigikaitsele põhjustel (nt riigisaladus).
13. **Eelnõu § 110 lõige 2.** Mis eesmärki kannab on menetluse uuendamisel, kui piirav meede on juba kohaldatud? Kas pigem ei teki siin vaideolukord või õigus taotleda piirava meetme kohaldamise lõpetamist? Lähivõimalik tuleb läbi mõelda, kui palju nõ formaalset haldusmenetlust erinevate kriisiolukordade ajal üldse tehakse või jääbki kõik tagantjärele hindamiseks. Sealjuures nt nakkushaigusest tingitud kriisiolukorda ei saa käsitleda samaväärselt sõjaseisukorraga.
14. **Eelnõu § 111 lõige 4 punkt 3.** HMS-is ei ole sellist menetluse lõppemise alust. Mida tähendab „menetluse lõpetamine“? Haldusakti andmist, sh otsus jätta haldusakt andmata/toiming sooritamata? Tekib uus otsuse liik?
15. **Eelnõu § 114 lõige 1.** Jääb selgusetuks, mis on erakorralise või sõjaseisukorra lahendamist puudutav vaie. Kas isik saab esitada vaide nimetatud seisukorra väljakuulutamise peale? Ei ole võimalik aru saada, mida on mõeldud, kas erisus üldisest tähtajast või mingi eriliiki vaie.
16. **Eelnõu § 137 lõiked 1 ja 3.** Lõiked on omavahel vasturääkivad. Lõike 1 kohaselt võib nõuda kahju hüvitamist või selle asemel tagajärgede kõrvaldamist, lõige 3 aga annab otsustusõiguse haldusorganile. Eelnõu § 138 lõikes 1 on asjakohatu viide §-le 137 lõikele 3, kuna viimases ei räägita kahju hüvitamisest vaid tagajärgede kõrvaldamisest.
17. **Eelnõu § 138 lõige 2 esimene lause.** Saamata jäänud tulu on VÕS-i kohaselt kahju. Kas sätte eesmärk on piirata kahjunõuet, et saab nõuda üksnes siis, kui oleks „erakordselt ebaõiglane“, või on eesmärk öelda, et saamata jäänud tulu on ka kahju. Viimane on juba hõlmatud kahju mõistega. Kui eesmärgiks on kahju nõude piiramine, siis tuleb arvesse võtta, et reguleeritakse õigusvastast kahju, mitte õiguspärast – kas õigusvastast tekitatud kahju hüvitamise piiramine on asjakohane?